

Erát Dávid

Szülj a hazáért?

*A nemzeti identitás és a gyermekvállalási szándékok összefüggése demográfiai szemszögből**

*Childbearing for the nation?**The association between national identity and fertility intentions from a demographic perspective*

The aim of this study is to examine the relationship between the individual's national identity and their fertility intentions. First, I attempt to integrate the concept of national identity into the current theoretical framework that explains fertility decisions. Then, after developing a scale to measure national identity, I conduct an empirical analysis on a representative sample of young adults from Hungary. I hypothesize a positive relationship between national identity and fertility intentions, given the specific pro-natalist social, political, and social policy environment in Hungary. The multivariate analyses confirm this hypothesis, showing that individuals with a stronger cognitive and emotional attachment to their nation have significantly higher fertility intentions. Overall, this study contributes to a deeper understanding of fertility decisions and outlines new directions for future research.

Keywords: national identity, fertility intentions, demography, childbearing

Bevezetés

A gyermekvállalási szándékok és a tényleges termékenység közötti erős kapcsolat miatt¹ a demográfiai kutatások kiemelt figyelmet fordítanak a szándékokat befolyásoló tényezőknek, mint például a szocioökonómiai státusz vagy különböző attitűdök.² Ugyanakkor, a nemzethez fűződő tudatos és érzelmi kötődés, azaz

* A tanulmány megjelenését az MTA Bolyai János Kutatási Ösztöndíja támogatta.

¹ SCHOEN et al. 1999.

² LAPPEGARD – NEYER – VIGNOLI 2021; BILLINGSLEY – FERRARINI 2014.

a nemzeti identitás kérdése ez idáig nem sok figyelmet kapott a hazai és a nemzetközi demográfiai szakirodalomban. E kapcsolat kutatásának fontosságát Izrael példája jól szemlélteti: ugyan a fejlett országok csoportjába tartozik, ahol a reprodukció alatti szintet mutató termékenység elterjedt, mégis reprodukció feletti, kiugró termékenységgel rendelkezik. Elemzések kiemelik, hogy bár a második demográfiai átmenetre³ jellemző, termékenységet csökkentő folyamatok (például a gyermekvállalási életkor későbbre tolódása) megfigyelhetők, ezeket ellensúlyozza a sajátos izraeli tradicionalista és nacionalista értékrend.⁴

Jelen rövid elemzés célja, hogy a magyar fiatal felnőttek (18–29) esetében megvizsgálja a nemzeti identitás erőssége és a gyermekvállalási szándékok közötti összefüggést. Az elméleti áttekintés után az elemzés első részében egy nemzeti identitást mérő skála létrehozásáról lesz szó, a második részben pedig egy logisztikus regressziós modell segítségével a gyermekvállalási szándékokat elemzem. A tanulmány a kutatás összefoglalásával, valamint a limitációk tárgyalásával zárul.

Elméleti áttekintés

A szociális identitás elmélete (social identity theory) szerint egy identitás kiemelten a tudatos csoporttagságra, valamint a csoporttagság érzelmi fontosságára épül.⁵ E szemszögből a nemzeti identitás a nemzethez mint társadalmi és politikai entitáshoz fűződő tudatos, érzelmi kapcsolatként értelmezhető.⁶ A nemzeti identitást az egyének a szocializációs folyamatokon (például oktatás) keresztül veszik át, így a társas viselkedés és tágabb értelemben a kultúra fontos elemének tekinthető.⁷ Mivel a nemzeti identitás egy tudatos és érzelmi kötődés a nemzethez mint csoporthoz, az egyének a csoportspecifikus, kimondott és implikált normákat és elvárásokat hajlamosak internalizálni és törekedni a megfelelő viselkedésre⁸ – a szabályszegő egyének ugyanakkor a csoport részéről negatív reakciókra számíthatnak.⁹

A nemzeti identitás esetében kiemelten fontos tényező a valós vagy vélt fenyegetések jelenléte. Mivel az egyén számára a csoport (nemzet) létezése és fennmaradása kiemelten fontos, a csoporttal (nemzettel) szemben megjelenő fenyegetés

³ LESTHAEGHE 2010; VAN DE KAA 2004.

⁴ OKUN 2016; ANSON – MEIER 1996.

⁵ TAJFEL 1981.

⁶ HUDDY 2013; HUDDY 2023.

⁷ SMITH 1991.

⁸ HOGG 2016; TAJFEL – TURNER 1986.

⁹ MARQUES – PÁEZ 1994.

sajátos kognitív, érzelmi és viselkedési reakciókat hozhat.¹⁰ Elemzések szerint a nemzetükhöz erősebben kötődő személyek intenzívebb, kirekesztőbb és idegekkel vagy eltérő kultúrával szemben defenzívebb viselkedésre hajlamosak.¹¹

Az eddigiekben látható tehát, hogy a nemzeti identitás egy viselkedést befolyásoló, tudatos és érzelmi kötődést jelent a nemzethez. E tényező termékenységi szándékokkal való összefüggésének elméleti értelmezésében hasznos lehet a szándékolt cselekvés modellje (theory of planned behaviour TPB),¹² amit a demográfiai elemzések a gyermekvállalás esetében gyakran alkalmaznak.¹³ A TPB szerint a gyermekvállalási szándékokat három tényező határozza meg: (1) az egyén meggyőződése arról, hogy milyen személyes pozitív és negatív következménye van a gyermekvállalásnak, ami a gyermekvállalási attitűdöket hozza létre; (2) az egyén által érzékelt elvárások a társadalom és más csoportok felől, és az ezeknek való megfelelési szándék, ami a gyermekvállalás szubjektív normáit alakítja; (3) az érzékelt kontroll, ami egyéni képességet, valamint a segítő és akadályozó körülményeket jelenti.

A nemzeti identitás a TPB mindhárom elemében megjelenhet. Az attitűdök esetében, erősebb nemzeti identitás esetén az egyén számára a gyermekvállalás hozzáadott pozitív következményekkel rendelkezik, mint például az egyéni hozzájárulás a nemzet demográfiai fennmaradásához, a nemzet kultúrájának továbbadása a következő generáció számára, vagy, érzékelt veszély esetén a fenyegetettség elhárítására szolgáló viselkedés megvalósítása. A normák szintjén, az egyén a mindennapok során kitett a nemzetre jellemző alapvető gyermekvállalási normáknak, a nemzetre jellemző termékenységgel kapcsolatos diskurzusnak, vagy éppenséggel a nemzeti vezető termékenységgel kapcsolatos megnyilvánulásainak.¹⁴ Az erősebb nemzeti identitás növelheti a hajlandóságot a konformitásra, amikor az egyén megfelel a „nemzeti akaratnak” a „nemzet jólléte” érdekében – e hatás pedig kifejezetten hangsúlyos lehet egy valós vagy vélt fenyegetettségi helyzetben. Végül, Engler és munkatársai érvelése¹⁵ alapján, az egyén jövőre vonatkozó döntései közül a családalapítás a bizalom és az elköteleződés jele, ami összefügg az egyén társadalmi, gazdasági és kulturális környezete iránt érzett bizalommal. Ha az egyén nemzeti identitása erősebb, akkor magasabb bizalommal rendelkezik a nemzet ezen aspektusai iránt, ami pedig összességében növelheti a bizalmat a nemzet jövőjében, emelve a kontrollérzetet. Továbbá, az erősebb nemzeti

¹⁰ STEPHAN – YBARRA – MORRISON 2009.

¹¹ HA – JANG 2015; MORRIS – MOK – MOR 2011.

¹² AJZEN 1991; AJZEN 2012; AJZEN – KLOBAS 2013.

¹³ SPÉDER – KAPITÁNY 2007.

¹⁴ DILDAR 2022.

¹⁵ ENGLER – MARKOS – BENCZE 2024.

identitás¹⁶ az állam által hozott pronatalista intézkedések értelmezésén is változtathat, azokat egyszerű társadalompolitikai intézkedések helyett az egyén számára fontos csoport (nemzet) által hozott személyes támogató döntésként értelmezve, növelve a támogatottság- és kontrollérzetet.

Ahogy korábban említésre került, a fenyegetettség fontos tényező a nemzeti identitás vonatkozásában, ez hatványozottan igaz a termékenységhez köthető kérdésekben, ahol úgynevezett etnokulturális veszélyről lehet beszélni.¹⁷ Mivel az etno-nacionalista gondolkodás szerint a növekvő, homogén populáció hatalommal és kulturális dominanciával jár,¹⁸ az alacsony termékenység okozta népességcsökkenés a nemzet tagjaiban hatalmuk csökkenésének érzését, valamint a dominancia elvesztésével járó identitásváltozástól/vagy identitásfenyegetettség-től való félelmet hozhat létre.¹⁹ Ennek hatására, a nemzettel erősebben azonosuló személyek a nemzet érdekében a veszély elhárítására változhatnak termékenységi magatartásukon és az identitás részévé válhat a nacionalista pronatalizmus amit elősegíthet, illetve erősíthet a nemzet vezetői által használt szélsőséges kommunikáció és retorika.²⁰

A magyar kontextus

Mivel az elemzés a magyar fiatal felnőttekre koncentrál, ezért kiemelten fontos a magyar demográfiai és társadalmi kontextus tárgyalása, melyben a termékenységi döntések születnek.

A rendszerváltást követően Magyarországon a termékenység tartósan reprodukció alatti volt, melyhez társult az első gyermekvállalási életkor kitolódása a kései húszas, korai harmincas évekre.²¹ A gyermekvállalási attitűdök tekintetében továbbra is domináns a kétgyermekes ideál, valamint az anyaság és apaság, mint életútbeli esemény fontossága,²² a gyermektelenség pedig többnyire a halasztás vagy a párkapcsolatok hiányának és instabilitásának eredménye.²³

A társadalmi kontextust nézve, más Közép- és Kelet-Európai országokhoz hasonlóan²⁴ a populista jobboldal került hatalomra a FIDESZ-KDNP kormányra

¹⁶ A nemzeti identitás és a politikai identitás kapcsolatáról bővebben l. KASSAI 2010.

¹⁷ PERRY et al. 2022.

¹⁸ KEATING 1996.

¹⁹ KING 2002.

²⁰ KOTZEVA – DIMITROVA 2014.

²¹ KAPITÁNY – SPÉDER 2018.

²² MAKAY – SPÉDER 2018; SPÉDER – KAPITÁNY 2007; SPÉDER – KAPITÁNY 2014.

²³ SOBOTKA 2011; SZALMA – TAKÁCS 2018.

²⁴ WATERBURY 2020.

kerülésével. 2010 után a kormány szociálpolitikája illiberális, munkaalapú társadalmat kívánt kiépíteni, melyben fontos szerepet kapnak a demográfiai kérdések, kiemelten a termékenység.²⁵ A politikai és közbeszédben elterjedté vált a belső (a munkaalapú társadalomba nem illők) és külső (például „migránsok”) ellenségek veszélyének hangsúlyozása,²⁶ és a kormányzat támadólag lépett fel a független civil szervezetek,²⁷ valamint a „gender” kérdéssel foglalkozó egyének és szervezetek ellen. Ezzel párhuzamosan, politikai cél lett a kormányhoz hű civil- és tudományos szféra kialakítása, melyek legitimálják a nemek közötti egyenlőtlenségeket demográfiai célokért, valamint terjesztik a kormányzat szociálpolitikai és demográfiai nézeteit.²⁸ Mindezek mellett a családtámogatási rendszer 2010 után a demográfiai nacionalizmus jegyeit vette fel,²⁹ szelektíven támogatva a „nemzet” érdekében bizonyos társadalmi csoportokat. Ezt jól példázza, hogy az univerzális juttatások elértéktelenedése mellett megjelentek a felső osztályokat támogató intézkedések adókedvezmények, lakástámogatások és kedvezményes hitelek képében.³⁰

Elemzés

Az elemzésben tehát a nemzeti identitás és gyermekvállalási szándékok kapcsolatát vizsgálom magyar fiatal felnőttek (18–29 évesek) esetében. A korábban bemutatott elméleti megfontolásokra, valamint a pronatalista magyar kontextusra alapozva, feltételezhető egy pozitív kapcsolat: ha az egyén nemzeti identitása erősebb, akkor feltehetően nagyobb valószínűséggel tervez gyermeket vállalni élete során. Az elemzés a Magyar Ifjúság Kutatás 2020 adatbázisát használtam fel,³¹ mely egy 2020-ban lekérdezett, 15–29 évesekre nézve reprezentatív, 8.000 fős minta. Eme adatok kiemelten hasznosak a kérdés vizsgálatához, mert a válaszadók jelentős része még gyermektelen, ezért a már megtörtént gyermekvállalás torzító hatása kevésbé jelenik meg az eredményekben. A nemzeti identitást mérő skála létrehozásához a mintában csak és kizárólag az érvényes választ adó, felnőtt válaszadókat vettem figyelembe (18–29, $n = 6.530$), a gyermekvállalási szándékok elemzésnél pedig a felnőtt, gyermektelen, a felhasznált változókra érvényes választ adó egyénekre ($n = 4.411$). Az elemzésben végig súlyozás került alkalmazásra.

²⁵ KÖRÖSÉNYI – ILLÉS – GYULAI 2020.

²⁶ KREKÓ et al. 2023; LENDVAI-BAINTON – SZELEWA 2020.

²⁷ GERŐ et al. 2020.

²⁸ KAPITÁNY 2019; CSÁNYI 2019; GREGOR 2016.

²⁹ MELEGH 2006; MELEGH 2016.

³⁰ ALBERT 2020; FÜRÉSZ – MOLNÁR 2021; KRAMARICS 2023; KREKÓ et al. 2023.

³¹ SZÉKELY – KISS-KOZMA 2024; SZÉKELY 2024.

A nemzeti identitást a kérdőív nyolc kérdéssel mérte fel, melyek esetében a válaszadók jelezhették egyetértésük mértékét egy 1-től 5-ig terjedő (1 = egyáltalán nem ért egyet, 5 = teljes mértékben egyet ért) skálán. Ezek:

1. Magyarnak érzem magam (érzet).
2. Általában jobban szeretem a magyar népet, mint más népeket (preferencia).
3. Büszke vagyok arra, hogy magyar vagyok (büszkeség).
4. Életem nagy részét inkább Magyarországon szeretném leélni, mint bármely más országban (életvitel).
5. Magyarország a legjobb ország, ahol élni lehet (legjobb).
6. Szeretem a magyar nyelvet (nyelv).
7. Szeretem Magyarországot (szeretet).
8. Büszke vagyok arra, hogy magyar állampolgár vagyok (állampolgárság).

1. tábla: A nemzeti identitást mérő kérdések korrelációja

Kérdés	Érzet	Pref.	Büszk.	Életvitel	Legjobb	Nyelv	Szeretet	Államp.
Érzet	1							
Pref.	0,56	1						
Büszk.	0,69	0,62	1					
Életvitel	0,60	0,60	0,63	1				
Legjobb	0,37	0,61	0,51	0,57	1			
Nyelv	0,73	0,55	0,68	0,59	0,38	1		
Szeretet	0,71	0,58	0,71	0,63	0,45	0,72	1	
Államp.	0,64	0,68	0,74	0,64	0,56	0,64	0,67	1

Forrás: Magyar Ifjúság Kutatás 2020. $n = 6.530$. A táblázatban Pearson korrelációk láthatók. Minden esetben $p < 0,001$. Súlyozott adatok.

Az 1. tábla jól mutatja, hogy az identitás változók között statisztikailag szignifikáns ($p < 0,001$), legalább közepes, de többségében erős korreláció mutatható ki. Továbbá, a kérdések belső konzisztenciája kiemelkedően erős (Cronbach alfa = 0,92). Eme megállapítások alól egyedüli kivétel a legjobb országra vonatkozó kérdés, melynél feltételezhető, hogy a válaszadók a szubjektív, nemzethez fűződő kötődés mellett objektívebb nézőpontokat is figyelembe vesznek.

A korrelációk, illetve a magas belső konzisztencia okán a további elemzésekhez egy nemzeti identitás skála kerül felhasználásra, ami a válaszadó nyolc identitás-kérdésre adott válaszáinak átlaga. Összességében elmondható, hogy a fiatal

felnőttek nemzeti identitása kiemelten erős (átlag = 4,2; medián = 4,4; szórás = 0,8), ami nem váratlan eredmény: a 2022-es, European Social Survey lekérdezésében a magyar felnőtt válaszadók több mint harminc országból az élvonalban voltak az országukkal szembeni átlagos érzelmi kötődés tekintetében.³²

Az elemzés második részében logisztikus regressziós modellek segítségével becsülöm meg a felnőtt, még gyermekkel nem rendelkező válaszadók gyermekvállalási hajlandóságát. Az elemzés függő változója egy egyszerű indikátor, mely jelzi, hogy az adott személy nem tervez gyermeket, vagy legalább egy gyermek vállalását tervezi-e a jövőben. A többváltozós elemzésben kontrollváltozóként bevonásra került az egyén életkora (évek), neme (férfi vagy nő), iskolai végzettsége, (legfeljebb nyolc általános, befejezett vagy oktatásban, középfokú, befejezett vagy oktatásban, felsőfokú) a szülők legmagasabb végzettsége (legfeljebb nyolc általános, középfokú, felsőfokú), az egyén párkapcsolati helyzete (egyedülálló, élettársi kapcsolat vagy házas) vallásossága (egyházat követő, maga módján vallásos vagy nem vallásos) valamint szubjektív politikai beállítódása (1–7, ahol 1 = konzervatív, 7 = liberális) és végül a nemzeti identitás skálán elért értéke. A 2. tábla mutatja a minta alapvető jellemzőit.

³² 0-10-es skálán a magyarok 8.3-as átlaggal 5. helyen voltak a European Social Survey 10. hullámában Görögország, Finnország, Bulgária és Portugália után. L. European Social Survey, 10. hullám (<https://ess.sikt.no/en/>) (letöltve 2025. 03. 27.)

2. tábla: A regresszióhoz felhasznált minta alapvető jellemzői

Változó	Átlag vagy %	Szórás
Életkor	23,3	3,3
Nem		
Férfi	52,5	
Nő	47,5	
A válaszadó végzettsége		
Legfeljebb nyolc általános, befejezett	3,9	
Legfeljebb nyolc általános, oktatásban	7,3	
Középfokú, befejezett	55,4	
Középfokú, oktatásban	16,8	
Felsőfokú	16,5	
Szülő végzettsége		
Legfeljebb nyolc általános	6,3	
Középfokú	70,8	
Felsőfokú	22,9	
Párkapcsolati helyzet		
Egyedülálló	78,6	
Élettársi kapcsolat	15,7	
Házas	5,7	
Vallásosság		
Egyházat követő	5,3	
Maga módján vallásos	50,6	
Nem vallásos	44,1	
Szubjektív politikai beállítódás	3,6	1,5
Nemzeti identitás skála	4,2	0,8
Gyermekvállalási szándék		
Nem tervez gyermeket	11,9	
Legalább egy gyermeket tervez	88,1	

Forrás: Magyar Ifjúság Kutatás 2020. n = 4.411. Súlyozott adatok.

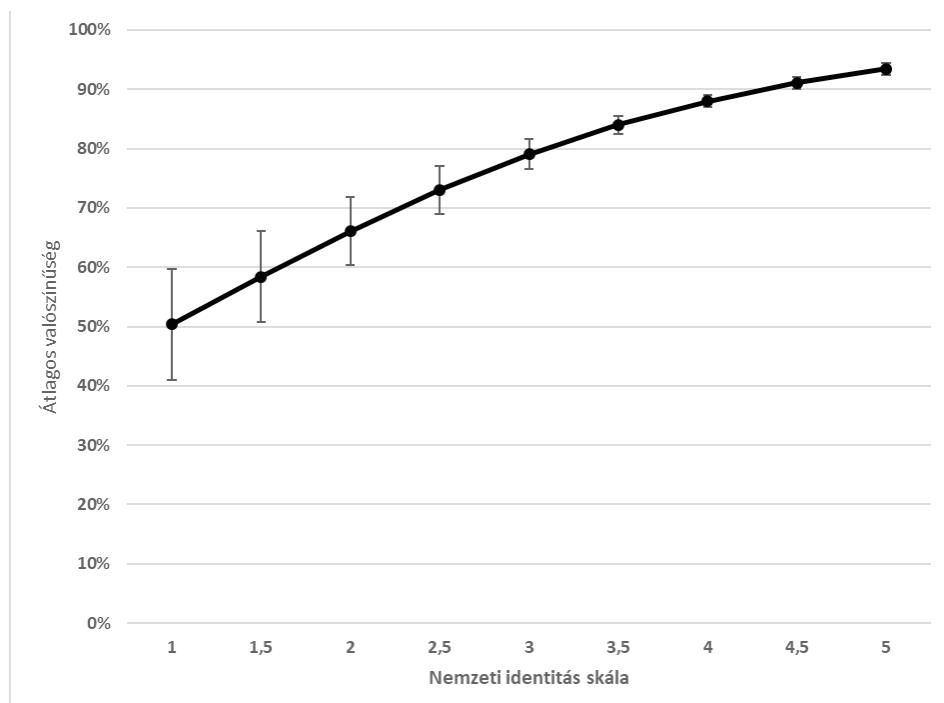
3. tábla: A gyermekvállalási szándékot meghatározó tényezők (logisztikus regresszió)

Változó	OR	p-érték	95% K.I.	
			Alsó	Felső
Konstans	0,68	0,487	0,23	1,99
Életkor	0,97	0,104	0,93	1,01
Nem (ref.: Férfi)				
Nő	1,31	0,011	1,06	1,61
Végzettség (ref.: Legfeljebb nyolc általános, befejezett)				
Legfeljebb nyolc általános, oktatásban	1,77	0,070	0,96	3,26
Középfokú, befejezett	1,64	0,049	1,00	2,67
Középfokú, oktatásban	1,98	0,016	1,14	3,43
Felsőfokú	2,70	0,002	1,44	5,05
Szülők végzettsége (ref.: Legfeljebb nyolc általános)				
Középfokú	0,56	0,012	0,35	0,88
Felsőfokú	0,47	0,004	0,28	0,78
Párkapcsolati helyzet (ref.: Egyedülálló)				
Élettársi kapcsolatban	1,69	0,001	1,24	2,31
Házas	2,43	0,013	1,21	4,87
Vallásosság (ref.: Nem vallásos)				
Egyházat követő	1,32	0,284	0,79	2,19
Maga módján vallásos	1,17	0,135	0,95	1,44
Szubjektív politikai beállítódás	1,03	0,378	0,96	1,11
Nemzeti identitás skála	1,95	<0,001	1,72	2,20

Forrás: Magyar Ifjúság Kutatás 2020. n = 4.411. Súlyozott adatok. Pseudo R-négyzet (Nagelkerke) = 0,1, AUC = 0,7.

A 3. táblán láthatók a gyermekvállalást becslő logisztikus modell részletei. Összességében elmondható, hogy a nemzeti identitás skálának statisztikailag szignifikáns hatása van a gyermekvállalási szándékre (OR = 1,95, $p < 0,001$). A modellezési eljárás során nem volt kimutatható interakció a nemzeti identitás skála és

a többi változó között (részletek elérhetők a szerzőtől). Fontos megjegyezni, hogy a nemzeti identitás skála bevonása nélkül a vallásosság, valamint a szubjektív politikai beállítódás hatása is kimutatható volt, ez azonban a végső modellben már nem volt így, ami arra utal, hogy a nemzeti identitás erőssége részben összefügg a vallásossággal, valamint az egyén politikai nézeteivel.

1. ábra: A gyermekvállalás átlagos becsült valószínűségei a nemzeti identitás skála szerint
 Forrás: Magyar Ifjúság Kutatás 2020. $n = 4.411$. Súlyozott adatok. A becslések a 3. táblában bemutatott modell alapján történek. A sávok a 95%-os konfidencia intervallumot jelölik.

A modell átlagos becsült valószínűségeit az 1. ábra mutatja be. Elmondható, hogy a legalacsonyabb, 1-es nemzeti identitás skálánál az egyén átlagos becsült gyermekvállalási valószínűsége 50,3%. A skála másik végén a kép már jelentősen eltér, ahol a gyermekvállalási szándék becsült valószínűsége 93,4%. Mivel a magyar fiatal felnőttek átlagos identitás-erőssége kiemelten magas volt, ezért érdemes a valószínűbb, 3 és 5 skálapont közötti változást is bemutatni: a gyermekvállalás átlagos becsült valószínűsége 3-as skálapont esetében 79,0%, amelyhez képest a skála maximuma továbbra is jelentős növekedést jelent (+14,4%). Összességében, a nemzeti identitás hatása nem csak statisztikailag kimutatható, hanem érdemleges pozitív hatással is rendelkezik a magyar fiatal, még gyermekkel nem rendelkező

felnőttek esetén – igazolva az elemzésben feltételezett pozitív kapcsolat létét. A modell további eredményei szerint a nők, a magasabb végzettségűek, a párkapcsolatban, kiemelten házasságban élők nagyobb valószínűséggel terveznek gyermeket vállalni, míg a magasabb végzettségű szülők gyermekei kisebb valószínűséggel teszik ugyanezt. Az életkornak nem volt kimutatható hatása.

Összefoglalás

Jelen rövid elemzés demográfiai szemszögből vizsgálta a nemzethez fűződő tudatos és érzelmi kapcsolat, azaz a nemzeti identitás gyermekvállalási szándékokra kifejtett hatását magyar fiatal felnőttek esetében. Az elméleti megfontolások szerint a nemzeti identitás egy sokrétű jelenség, melynek az egyén viselkedését befolyásoló hatása van, kiemelten egy valós vagy vélt fenyegetettségi helyzetben. A nemzeti identitás és a termékenység közötti kapcsolatot a szándékolt cselekvés elmélete (theory of planned behaviour, TPB) szerint került értelmezésre: (1) az erősebb nemzeti identitás miatt az egyén számára hozzáadott szubjektív pozitív eredménye van a gyermekvállalásnak (a nemzet fennmaradása), (2) az egyén jobban törekszik a nemzet által hangoztatott, termékenységhez kötődő normáknak való megfelelésre és elvárások teljesítésére, valamint, (3) a nemzetbe vetett bizalom magasabb szintje miatt magasabb kontrollérzettel rendelkezik, mely kihat a termékenységgel kapcsolatos viselkedésére.

Az elemzés során pozitív kapcsolatot feltételeztem a nemzeti identitás erőssége és a termékenységi szándékok között, a Magyarországon látható sajátos demográfiai, társadalmi, politikai, és szociálpolitikai környezet miatt, melynek minden aspektusa (szelektíven) pronatalista, hangsúlyozza a külső és belső ellenségek nemzetre nézve fenyegető létét, és ellenzi a progresszív értékek térnyerését. A bemutatott elemzések eredménye egyértelműen kimutatta a feltételezett pozitív hatást, azaz, az erősebb nemzeti identitás, melyet az erre a célra létrehozott skála magasabb értéke jelez, ténylegesen növeli a jövőbeli gyermekvállalás szándékát, és csökkenti a gyermektelenség szándékát – függetlenül az elemzésbe bevont kontrollváltozók hatásától.

Természetesen, az elemzésnek vannak limitációi is. Elsőként, fontos kiemelni, hogy keresztmetszeti jellegű, ezért az eredmények asszociációra, mintsem egyértelmű oksági kapcsolatra utalnak a nemzeti identitás és a gyermekvállalási szándékok között. Másodszor, a gyermekvállalási szándékok időben formálódnak,³³ és általában az életútban bekövetkező változások (párkapcsolat felbomlása, oktatásban töltött idő és foglalkoztatottság) miatt a szándékok alulteljesítéséről lehet

³³ BARKER – BUBER-ENNSER 2024.

beszélni.³⁴ Végül, a magyar kontextus egyedisége miatt a pozitív kapcsolat, mint eredmény, korlátozottan általánosítható más országokra. Eme limitációk fényében szükség van további, más mintákat használó, eltérő országokat elemző kutatásokra is.

Rövidítések

AJZEN – KLOBAS 2013	AJZEN, Icek – KLOBAS, Jane: Fertility intentions. <i>Demographic Research</i> 29. (2013) 203–232.
AJZEN 1991	AJZEN, Icek: The theory of planned behavior. <i>Organizational Behavior and Human Decision Processes</i> 50. (1991:2) 179–211.
AJZEN 2012	AJZEN, Icek: The theory of planned behavior. In: Handbook of theories of social psychology, volume 1. Eds. Van Lange, Paul A. M. – Kruglanski, Arie W. – Higgins, Tory. London, 2012. 438–459.
ALBERT 2020	ALBERT, Fruzsina: Hungary: Tax exemption for mothers of four or more children. ESPN Flash Report 2020/17. Brussels, 2020.
ANSON – MEIER 1996	ANSON, Jon – MEIR, Avinoam: Religiosity, nationalism and fertility in Israel. <i>European Journal of Population / Revue Européenne De Démographie</i> 12. (1996:1) 1–25.
BILLINGSLEY – FERRARINI 2014	BILLINGSLEY, Sunnee – FERRARINI, Tommy: Family policy and fertility intentions in 21 European countries. <i>Journal of Marriage and Family</i> 76. (2014:2) 428–445.
BARKER – BUBER-ENNSEER 2024	BARKER, Ross – Buber-Ennser, Isabella: Uncertainty and flexibility of fertility intentions. <i>Advances in Life Course Research</i> 61. (2024) oldalszámok?
CSÁNYI 2019	CSÁNYI Gergely: Genderrezsim és „nőpolitika” Magyarországon 2008–2018. <i>Fordulat</i> 26. (2019) 115–141.
DILDAR 2022	DILDAR, Yasemin: The effect of pronatalist rhetoric on women's fertility preferences in Turkey. <i>Population and Development Review</i> 48. (2022:2) 579–612.
ENGLER – MARKOS – BENCZE 2024	ENGLER Ágnes – MARKOS Valéria – BENCZE Ádám: A gyermekvállalási hajlandóság a magyar identitás tükrében. In: Mesterség és intelligencia az oktatáskutatásban. Szerk. Pusztai Gabriella – Engler Ágnes – Hrabéczy Anett – Bencze Ádám. Debrecen, 2024. 230–244.
FŰRÉSZ – MOLNÁR 2021	FŰRÉSZ, Tünde – MOLNÁR, Balázs: The first decade of building a family-friendly Hungary. <i>Quaderns de Politiques Familiars: Journal of Family Policies</i> 7. (2021) 12–17.

³⁴ LIEFBROER 2008.

- GERŐ ET AL. 2020 GERŐ, Márton – SUSÁNSZKY, Pál – KOPPER, Ákos – TÓTH, Gergely: Strategies for survival: Human rights organizations' responses to the closing of political opportunity structures in Hungary. *Politologický Časopis – Czech Journal of Political Science* 27. (2020:2) 119–139.
- GREGOR 2016 GREGOR Anikó: A nemi szerepekkel kapcsolatos attitűdök a 2000-es években Magyarországon. *Socio.Hu Társadalomtudományi Szemle* 6. (2016:1) 89–111.
- HA – JANG 2015 HA, Shang E. – JANG, Seung-Jin: Immigration, threat perception, and national identity: Evidence from South Korea. *International Journal of Intercultural Relations* 44. (2015) 53–62.
- HOGG 2016 HOGG, Michael A.: Social identity theory. In: Understanding peace and conflict through social identity theory: Contemporary global perspectives. Eds. McKeown, Shelley – Reeshma, Haji – Ferguson, Neil. Cham, 2016. 3–17.
- HUDDY 2013 HUDDY, Leonie: From group identity to political cohesion and commitment. In: The Oxford handbook of political psychology. Second Edition. Eds. Huddy, Leonie – Sears, David O. – Levy, Jack S. Oxford, 2013. 737–773.
- HUDDY 2023 HUDDY, Leonie: National identity, patriotism, and nationalism. In: The Oxford handbook of political psychology. Third Edition. Eds. Huddy, Leonie – Sears, David O. – Levy, Jack S. – Jerit, Jennifer. Oxford, 2023. 769–803.
- KAPITÁNY – SPÉDER 2018 KAPITÁNY Balázs – SPÉDER Zsolt: Gyermekvállalás. In: Demográfiai Portré 2018. Szerk. Monostori Judit – Őri Péter – Spéder Zsolt. Budapest, 2017. 47–65.
- KAPITÁNY 2019 KAPITÁNY Balázs: Egy civil alszektor 'államosítása'. *Civil Szemle* 16. (2019:4) 61–79.
- KASSAI 2010 KASSAI Beáta: A politikai identitásról általánosságban. *Kellék* 42. (2010) 67–81.
- KEATING 1996 KEATING, Michael: Nations against the State: The New Politics of Nationalism in Quebec, Catalonia and Scotland. London, 1996.
- KING 2002 KING, Leslie: Demographic trends, pronatalism, and nationalist ideologies in the late twentieth century. *Ethnic and Racial Studies* 25. (2002:3) 367–389.
- KOTZEVA – DIMITROVA 2014 KOTZEVA, Tatyana – DIMITROVA, Elitsa: Nationalism and declining population in Bulgaria after 1990. *Comparative Population Studies* 39. (2014:4) 767–788.
- KÖRÖSÉNYI – ILLÉS – GYULAI 2020 KÖRÖSÉNYI András – ILLÉS Gábor – GYULAI Attila: Az Orbán-rezsim – A plebiszciter vezérdemokrácia elmélete és gyakorlata. Budapest, 2020.
- KRAMARICS 2023 KRAMARICS Szandra: „Sokak szerint csak ingyen pénz” – A bavári hitel igénylőinek családképe. *Esély* 34. (2023:1) 81–98.

- KREKÓ et al. 2023 KREKÓ, Judit – ERŐS, Hanna – GRESKOVICS, Bori – HAJNAL, Áron – SCHARLE, Ágota: The redistributive effect of the Hungarian flat tax and family allowance system. *Acta Oeconomica* 73. (2023:4) 481–503.
- LAPPEGÅRD – NEYER – VIGNOLI 2021 LAPPEGÅRD, Trude – NEYER, Gerda – VIGNOLI, Daniele: Three dimensions of the relationship between gender role attitudes and fertility intentions. *Genus* 77. (2021:1) 1–26.
- LENDVAI-BAINTON – SZELEWA 2020 LENDVAI-BAINTON, Noemi – SZELEWA, Dorota: Governing new authoritarianism: Populism, nationalism and radical welfare reforms in Hungary and Poland. *Social Policy and Administration* 55. (2020:4) 559–572.
- LESTHAEGHE 2010 LESTHAEGHE, Ron: The unfolding story of the second demographic transition. *Population and Development Review* 36. (2010:2) 211–251.
- LIEFBROER 2008 LIEFBROER, Aart C.: Changes in family size intentions across young adulthood: A life-course perspective. *European Journal of Population / Revue Européenne De Démographie* 25. (2008:4) 363–386.
- MAKAY – SPÉDER 2018 MAKAY Zsuzsanna – SPÉDER Zsolt: Apaság: A férfiak gyermekvállalása és családi szerepei. In: Demográfiai Portré 2018. Szerk. Monostori Judit – Őri Péter – Spéder Zsolt. Budapest, 2018. 65–82.
- MARQUES – PÁEZ 1994 MARQUES, José M. – PAEZ, Dario: The ‘Black Sheep effect’: social categorization, rejection of ingroup deviates, and perception of group variability. *European Review of Social Psychology* 5. (1994:1) 37–68.
- MELEGH 2006 MELEGH, Attila: On the East-west Slope: Globalization, Nationalism, Racism and Discourses on Eastern Europe. Budapest, 2006.
- MELEGH 2016 MELEGH, Attila: Unequal exchanges and the radicalization of demographic nationalism in Hungary. *Intersections* 2. (2016:4) 87–108.
- MORRIS – MOK – MOR 2011 MORRIS, Michael W. – MOK, Aurelia – MOR, Shira: Cultural identity threat: The role of cultural identifications in moderating closure responses to foreign cultural inflow. *Journal of Social Issues* 67. (2011:4) 760–773.
- OKUN 2016 OKUN, Barbara S.: An investigation of the unexpectedly high fertility of secular, native-born Jews in Israel. *Population Studies* 70. (2016:2) 239–257.
- PERRY et al. 2022 PERRY, Samuel – McELROY, Elizabeth – SCHNABEL, Landon – GRUBBS, Joshua B.: Fill the earth and subdue it: Christian nationalism, Ethno-Religious threat, and nationalist pronatalism. *Sociological Forum* 37. (2022:4) 995–1017.
- SCHOEN et al. 1999 SCHOEN, Robert – ASTONE, Nan Marie – KIM, Young J. – NATHANSON, Constance A. – FIELDS, Jason M.: Do fertility intentions affect fertility behavior? *Journal of Marriage and the Family* 61. (1999:3) 790–799.

- SMITH 1991
 SOBOTKA 2011
 SPÉDER – KAPITÁNY 2007
 SPÉDER – KAPITÁNY 2014
 STEPHAN – YBARRA – MORRISON 2009
 SZALMA – TAKÁCS 2018
 SZÉKELY 2024
 SZÉKELY – KISS-KOZMA 2024
 TAJFEL – TURNER 1986
 TAJFEL 1981
 VAN DE KAA 2004
 WATERBURY 2020
- SMITH, Anthony D.: National identity. London, 1991.
 SOBOTKA, Tomás: Fertility in Central and Eastern Europe after 1989: Collapse and gradual recovery. *Historical Social Research* 36. (2011:2) 246–296.
 SPÉDER Zsolt – KAPITÁNY Balázs: Gyermek: Vágyak és tények. Dinamikus termékenységi elemzések. (KSH NKI Műhelytanulmányok 6.) Budapest, 2007.
 SPÉDER Zsolt – KAPITÁNY Balázs: A termékenységi szándékok és a gyermekvállalási gyakorlat kapcsolata. Egy európai összehasonlító vizsgálat tanulságai. *Demográfia* 57. (2014: 2–3) 137–181.
 STEPHAN, Walter G. – YBARRA, Oscar – MORRISON, Kimberly Rios: Intergroup threat theory. In: Handbook of prejudice, stereotyping, and discrimination. Ed. Nelson, Todd D. New York, 2009. 43–59.
 SZALMA, Ivett – TAKÁCS, Judit: Is there voluntary childlessness at all in Hungary? In: Voluntary and involuntary childlessness: The joys of otherhood? Ed. Sappleton, Natalie. Bingley, 2018. 309–336.
 SZÉKELY Levente: A nagymintás ifjúságkutatás története. *Szociológiai Szemle* 34. (2024:2) 6–23.
 SZÉKELY, Levente – KISS-KOZMA, Georgina: Editors’ foreword to the studies included in the thematic issue “Two Decades of Large Sample Youth Research in Hungary”. *Szociológiai Szemle* 34. (2024:2) 4–5.
 TAJFEL, Henri – TURNER, John C.: The social identity theory of intergroup behavior. In: Psychology of Intergroup Relations. Eds. Worchel, Stephen – Austin, William G. Chicago, 1986. 7–24.
 TAJFEL, Henri: Human groups and social categories: Studies in social psychology. Cambridge, 1981.
 VAN DE KAA, Dirk J.: Is the Second Demographic Transition a useful research concept: Questions and answers. *Vienna Yearbook of Population Research* 1. (2004) 4–10.
 WATERBURY, Myra A.: Populist nationalism and the challenges of divided nationhood: The politics of migration, mobility, and demography in post-2010 Hungary. *East European Politics and Societies and Cultures* 34. (2020:4) 962–983.